

ĀRPOLITIKA: MĒRĶI, INSTRUMENTI UN SASNIEGUMI

ES kopējā ārpolitika un drošības politika (KĀDP) tika izveidota 1993. gadā un kopš tā laika ir nostiprināta ar turpmākiem līgumiem. Tagad Parlaments cieši uzrauga KĀDP un sniedz ieguldījumu tās attīstībā, jo īpaši atbalstot Eiropas Ārējās darbības dienestu (EĀDD), ES īpašos pārstāvjus (ESĪP) un ES delegācijas. Parlamenta budžeta pilnvaras nosaka KĀDP mērogu un darbības jomu, kā arī ES finanšu instrumentus, ar kuriem tiek atbalstītas ES darbības ārvalstīs.

KĀDP: ATTĪSTĪBA AR LĪGUMIEM

Eiropas Savienības kopējā ārpolitika un drošības politika (KĀDP) tika izveidota 1993. gadā ar Līgumu par Eiropas Savienību (LES), lai saglabātu mieru, stiprinātu starptautisko drošību, veicinātu starptautisko sadarbību un attīstītu un konsolidētu demokrātiju, tiesiskumu un cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošanu.

Ar LES tika ieviesta “trīs pīlāru sistēma”, kurā KĀDP ir otrais pīlārs. Ar 1997. gada Amsterdamas līgumu tika ieviests efektīvāks lēmumu pieņemšanas process, tostarp konstruktīvas atturēšanās iespēja un kvalificēta balsu vairākuma procedūra. Eiropadome 1999. gada decembrī izveidoja KĀDP augstā pārstāvja amatu. Ar 2003. gada Nicas līgumu tika ieviestas izmaiņas, lai vienkāršotu lēmumu pieņemšanas procesu, un Politikas un drošības komiteja (PDK), kas bija izveidota 2001. gada janvārī saskaņā ar Padomes lēmumu, tika pilnvarota veikt krīzes pārvarēšanas operāciju politisko kontroli un stratēģisko vadību.

Lisabonas līgums, kurš stājās spēkā 2009. gada 1. janvārī, piešķīra Savienībai juridiskas personas statusu un nodrošināja tās ārējam dienestam institucionālu struktūru. Ar to arī tika likvidēta ES pīlāru struktūra, kas bija ieviesta 1993. gadā ar LES. Ar Līgumu tika izveidoti vairāki jauni amati KĀDP jomā, tostarp tādi kā Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos, kurš ir arī Komisijas priekšsēdētāja vietnieks (PV/AP), un jaunais Eiropadomes pastāvīgais priekšsēdētājs. Turklāt tika izveidots Eiropas Ārējās darbības dienests un pilnveidota kopējā drošības un aizsardzības politika (KDAP), kas ir neatņemama KĀDP daļa. (Sīkāk sk. [5.1.2.](#))

KĀDP juridiskais pamats tika noteikts LES un pārskatīts Lisabonas līgumā. LES V sadaļas 21.–46. pantā ir paredzēti “vispārīgi noteikumi par Savienības ārējo darbību un īpaši noteikumi par kopējo ārpolitiku un drošības politiku (KĀDP)”. Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 205.–222. pants attiecas uz Savienības ārējo darbību. Piemērojams ir arī 7. daļas 346. un 347. pants.

PARLAMENTA ĀRPOLITIKAS PILNVARAS UN INSTRUMENTI

Lai gan Parlamenta formālā loma ārpolitikas lēmumu pieņemšanā ir ierobežota, tas ir atbalstījis KĀDP koncepciju kopš tās izveides un ir centies paplašināt tās darbības jomu. Ņemot vērā starptautiska mēroga izaicinājumus, kas radušies pēdējā desmitgadē, Parlaments ir vairākkārt prasījis izveidot ES “ārlietu ministra” amatu un “Eiropas diplomātisko dienestu”. Praksē Parlaments zināmā mērā neoficiāli sadarbojas ar EĀDD, ES prezidentvalsti, Padomes Sekretariātu un Komisiju ārlietu jomā, kā arī ar dalībvalstu parlamentiem.

LES 36. pantā ir paredzēts, ka Savienības Augstajam pārstāvim ir regulāri jāapspriežas ar Parlamentu par KĀDP būtiskākajiem aspektiem un tajā izdarītajām izvēlēm un jāinformē Parlaments par šīs politikas attīstību. Parlaments divreiz gadā rīko debates par KĀDP progresa ziņojumiem un uzdod jautājumus Padomei un Augstajam pārstāvim, kā arī sniedz tiem ieteikumus.

Parlamenta tiesības tikt informētam un apspriesties par KĀDP/KDAP tika papildus nostiprinātas ar Augstās pārstāves 2010. gada deklarāciju par politisko atbildību. Šī deklarācija cita starpā paredzēja:

- nostiprināt apvienoto apspriežu sanāksmju statusu – tās sniedz iespēju izraudzītai Eiropas Parlamenta deputātu grupai tikties ar kolēģiem no Padomes Politikas un drošības komitejas, EĀDD un Komisijas, lai apspriestu plānotās un notiekošās KDAP civilās misijas;
- apstiprināt Parlamenta “īpašās komitejas” tiesības piekļūt konfidencialai informācijai par KĀDP un KDAP. Šīs tiesības pamatojas uz 2002. gada iestāžu nolīgumu;
- Parlamenta komiteju sanāksmēs un uzklauššanās rīkot viedokļu apmaiņas ar misiju vadītājiem, delegāciju vadītājiem un citām augsta līmeņa ES amatpersonām;
- uzdot Augstajam pārstāvim vismaz divas reizes gadā ierasties Parlamentā, lai ziņotu par pašreizējo KĀDP/KDAP situāciju un atbildētu uz jautājumiem.

Papildus politiskajam dialogam Parlaments īsteno savas pilnvaras budžeta procedūrā. Parlaments, būdams viena no divām ES budžeta lēmējinstādēm, apstiprina KĀDP gada budžetu. Parlaments arī palīdz veidot attiecīgos ārējos finanšu instrumentus, risinot trīspusējas sarunas ar Padomi un Komisiju.

Parlaments regulāri pārbauda EĀDD darbības un sniedz tam ieteikumus par strukturāliem jautājumiem – no tā ģeogrāfiskā un dzimumu līdzsvara līdz mijiedarbībai ar citām ES iestādēm un dalībvalstu diplomātiskajiem dienestiem. Tāpat arī Parlaments regulāri rīko apspriedes ar Augsto pārstāvi un ES īpašajiem pārstāvjiem (ESĪP) noteiktos reģionos vai jautājumos. Parlamenta komitejas, kuras palīdzēja izveidot EĀDD, arī apmainās viedokļiem ar EĀDD jaunieceltajiem delegāciju vadītājiem.

Parlamentam ir liela loma arī starptautisko nolīgumu sarunu un īstenošanas uzraudzībā. Lai Padome varētu noslēgt šādus nolīgumus, ir nepieciešama iepriekšēja Parlamenta piekrišana. (Sīkāk sk. [5.2.1.](#), [5.2.3.](#))

PARLAMENTA IEKŠĒJĀS STRUKTŪRAS, KURAS IR IESAISTĪTAS KĀDP

Lielu daļu Parlamenta darba KĀDP jomā veic specializētās komitejas, jo īpaši Ārlietu komiteja (AFET) un tās divas apakškomitejas (Drošības un aizsardzības apakškomiteja (SEDE) un Cilvēktiesību apakškomiteja (DROI)), kā arī Starptautiskās tirdzniecības komiteja (INTA) un Attīstības komiteja (DEVE). Šīs komitejas ietekmē KĀDP, sniedzot ziņojumus un atzinumus. Tās ir arī Parlamenta galvenie kontaktpunkti saziņā ar globālajām pārvaldības struktūrām (tostarp Apvienoto Nāciju Organizāciju), citām ES iestādēm, Padomes prezidentvalstīm un dalībvalstu parlamentiem.

Ar KĀDP saistītu darbu veic arī parlamentārās delegācijas, kuru uzdevums ir uzturēt un attīstīt Parlamenta starptautiskos sakarus (jo īpaši īstenojot parlamentu sadarbību), veicināt Savienības pamatvērtības, tostarp brīvību, demokrātiju, cilvēktiesības, pamatbrīvības un tiesiskumu. Pašlaik ir izveidotas 44 pastāvīgas parlamentu sadarbības delegācijas, tostarp apvienotās parlamentārās komitejas (APK), parlamentārās sadarbības komitejas (PSK), citas parlamentārās delegācijas un apvienotās parlamentārās asamblejas.

Parlamentu sadarbības delegāciju vidū ir:

- ĀKK un ES Apvienotā parlamentārā asambleja, kas pulcē Eiropas Parlamenta deputātus un ievēlētos pārstāvjus no Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīm (ĀKK valstīm), kuras ir parakstījušas Kotonū nolīgumu;
- apvienota daudzpusējā asambleja *EuroLat*, kuras pirmsākums ir meklējams 1999. gada jūnijā izveidotajā divu reģionu stratēģiskajā asociācijā starp ES un Latīņamerikas un Karību jūras reģionu;
- *Euronest* parlamentārā asambleja (PA) – ES Austrumu partnerības parlamentārais forums, kas pulcē EP deputātus un Austrumu partnerības valstu parlamentu deputātus;
- Savienības Vidusjūrai parlamentārā asambleja (*PA-UfM*), kas pārstāv Savienības Vidusjūrai, kura aizstāja Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu partnerību (Barselonas process), parlamentāro dimensiju.

PARLAMENTA IETEKME UZ KĀDP

Parlamenta līdzdalība KĀDP palīdz nostiprināt demokrātisko atbildību šajā politikas jomā. Parlaments ir stingri atbalstījis institucionālo sistēmu pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā, iestājoties par EĀDD, ES delegāciju un ESĪP lomas palielināšanu, kā arī politikas saskaņotības uzlabošanu un KĀDP efektivitātes veicināšanu. Parlaments ir prasījis panākt lielāku saskaņotību starp ES ārpolitikas politiskajiem un finanšu instrumentiem, lai izvairītos no to dublēšanās un neefektivitātes.

Parlaments ir nodrošinājis platformu informācijas apmaiņai starp iestāžu un valdības līmeņa politikas veidotājiem, kā arī pilsonisko sabiedrību un zināšanu kopienām (piemēram, ideju laboratorijām un akadēmiskajām aprindām), palīdzot uzlabot sabiedrības informētību par KĀDP un veicinot daudzu valstisku un nevalstisku partneru

līdzdalību ES un ārpus tās robežām. Parlaments ar savām darbībām ir stiprinājis ES ārpolitikas redzamību un darbojies kā starpnieks starp ES iestādēm un pilsoņiem.

GLOBALĀ STRATĒGIJA UN EIROPAS PARLAMENTS

Eiropadome 2015. gada jūnijā uzdeva Augstajai pārstāvei līdz 2016. gada jūnijam sagatavot ES globālo ārpolitikas un drošības politikas stratēģiju (*EUGS*). Tas notika pēc tam, kad Augstā pārstāve nāca klajā ar stratēģisko novērtējumu par galvenajām izmaiņām un uzdevumiem globālajā vidē, kurā secināts, ka ir nepieciešams pārskatīt 2003. gada Eiropas drošības stratēģiju (*EDS*). Globālās stratēģijas mērķis bija nodrošināt plašu stratēģisko satvaru, saskaņā ar kuru ES spētu izprast un risināt mūsdienu starptautiskās problēmas stingrā un saskaņotā veidā, izmantojot dažādu tās rīcībā esošo plašo instrumentu un mehānismu klāstu.

Eiropas Parlaments kopā ar dalībvalstīm, valstu parlamentiem, ekspertiem un plaāku sabiedrību bija iesaistīts globālās stratēģijas apspriešanas procesā. Parlaments rīkoja AFET komitejas sanāksmes un ekspertu uzklauššanas, kas bija veltītas globālajai stratēģijai, un pieņēma rezolūciju “ES mainīgā globālā vidē – saistītāka, strīdīgāka un sarežģītāka pasaule”, kurā Parlaments pauda vēlmes attiecībā uz ES ārējās politikas turpmāko virzību.

2016. gada 28. jūnijā Augstā pārstāve Eiropas Savienības globālo ārpolitikas un drošības politikas stratēģiju iesniedza Eiropadomei. Ar uzsvāru uz drošību, vērienīgu pieeju stratēģiskajai autonomijai un principiālu un vienlaikus pragmatisku pieeju Eiropas videi ES globālā stratēģija apliecina svarīgas idejiskas izmaiņas salīdzinājumā ar 2003. gada Eiropas drošības stratēģiju. ES globālajā stratēģijā ir izvirzītas piecas ES ārpolitikas prioritātes:

- mūsu Savienības drošība;
- valsts un sabiedrības noturība mūsu austrumu un dienvidu kaimiņreģionos;
- integrēta pieeja konfliktiem;
- sadarbībā balstītas reģionālās sistēmas;
- globālā pārvaldība 21. gadsimtam.

Lai īstenotu jauno stratēģiju, ES pārskatīs esošās nozaru stratēģijas un izstrādās un īstenos jaunas tematiskas vai ģeogrāfiskas stratēģijas saskaņā ar *EUGS* prioritātēm. To vidū būs nozares stratēģija, kurā tiks precizēti ES civili militārie mērķi, uzdevumi, prasības un prioritātes spēju ziņā.

2016. gada novembrī PV/AP Ārlietu padomi iepazīstināja ar KDAP īstenošanas plānu, ar ko *EUGS* aizsardzības un drošības redzējumu iedzīvināt praksē un kas nosaka trīs prioritāšu kopas: reaģēšana uz ārējiem konfliktiem un krīzēm, partneru spēju veidošana un Savienības un tās pilsoņu aizsardzība.

Plānā ir iekļauti 13 priekšlikumi drošības un aizsardzības jomā. To vidū minams koordinētais ikgadējais pārskats par aizsardzību (*CARD*), labākas ES ātrās reaģēšanas spējas (tostarp ar ES kaujas grupu izmantojumu) un jauna vienota pastāvīgā strukturētā sadarbība (*PESCO*) dalībvalstīm, kuras vēlas uzņemties lielākas aizsardzības saistības. 2018. gada 6. martā Padome pieņēma *PESCO* īstenošanas

ceļvedi. Pašlaik tiek izstrādāti 34 *PESCO* projekti, kuros piedalās 25 dalībvalstis. (Sīkāk sk. [5.1.2.](#))

Komisija 2018. gada augustā izveidoja Eiropas aizsardzības rūpniecības attīstības programmu (*EDIDP*), kuras mērķis ir atbalstīt ES aizsardzības rūpniecības konkurētspēju un inovācijas spējas. 2019. gada maijā Komisija un EĀDD nāca klajā ar kopīgu rīcības plānu, ar ko veicināt Civilās KDAP pakta (*CCC*) īstenošanu. 2019. gada jūnija secinājumos par *EUGS* stāvokli Padome ieteica pilnībā īstenot Eiropas Aizsardzības fonda (*EAF*) darbību, jo tas stiprinās ES aizsardzības rūpniecību un tehnoloģijas.

2019. gada oktobrī, atzīmējot *EUGS* trešo gadadienu, EĀDD publicēja ziņojumu par tā īstenošanu. Cita starpā ziņojumā uzsvērts progress, ko ES panākusi, mazinot šķēršļus militārajai mobilitātei, un tas, cik svarīga ir ES un NATO sadarbība drošības un aizsardzības jomā. 2019. gada oktobrī toreizējā PV/AP Federika Mogerīni savā runā paziņoja, ka “stratēģiskā autonomija un sadarbība ar mūsu partneriem, sākot ar NATO, ir vienas monētas divas puses”, skaidri norādot, ka ES partnerība ar NATO ir būtiska tās “kooperatīvās autonomijas”^[1] pieejas īstenošanai.

Parlaments 2018. gada beigās nāca klajā ar gada ziņojumu par KĀDP īstenošanu^[2]. Vēlreiz paužot pārliecību, ka ES problēmjautājumu risinājumi ir rodami vien kopīgā darbā, deputāti aicināja ieviest patiesi kopēju Eiropas ārpolitiku un drošības politiku, kuras pamatā būtu stratēģiskā autonomija un tās integrācija, tostarp arī spēju ziņā, rūpniecības un operāciju jomā. Ziņojumā cita starpā ieteikts stiprināt iekšējo izturētspēju pret ārējo iejaukšanos un izveidot kopīgu stratēģiju ar starptautiskajiem partneriem, ieguldīt stabilitātes un labklājības nostiprināšanā Rietumbalkānos, mudināt veidot aizvien ciešākas attiecības ar Austrumu partnerību, stiprinot ekonomiskās saiknes, kā arī sekmēt ekonomisko un sociālo attīstību Vidusjūras dienvidu reģionā un Subsahāras Āfrikā. Ziņojumā arī atzīts, kāda būs *PESCO* un *CARD* izveides pozitīvā ietekme uz sadarbību aizsardzības jomā.

Jérôme Legrand / Tuula Turunen
01/2020

[1]Ar jēdzienu “kooperatīvā autonomija” PV/AP domāja ES spēju sadarboties ar NATO, kā arī ar citiem partneriem, neapdraudot savu stratēģisko autonomiju aizsardzības un drošības jautājumos.

[2]Pieņemtie teksti, [P8_TA\(2018\)0513](#).

